

Anvisning till plantering af fruktträd och bärbuskar samt träd och buskar f...

Wennström, Johan Erik

12 H Br.

Skon.
Trädg.
(Pr. 6)

Anwising

till

Plantering af Fruktträd och Bärbuskar

samt

Träd och Buskar för Lustträdgårdar
och Parker.

Till handledning för Landtmän och Allmoge

utgifwen

af

*Johann
Erik*
J. E. Wennström,

Görehändare för Upsala Läns Trätstola.

Andra tillökta och öfversedda upplagan.

Handwritten title in a decorative frame, likely the name of the book or manuscript.

III

Handwritten text line, possibly a subtitle or author information.

Handwritten text line, possibly a date or location.

Handwritten text line, possibly a name or title.

Handwritten text line, possibly a name or title.

Handwritten text line, possibly a name or title.

Handwritten text line, possibly a name or title.

Handwritten text line, possibly a name or title.

Handwritten text line, possibly a name or title.

Handwritten text line, possibly a name or title.

Handwritten text line, possibly a name or title.

Anvisning

till

Plantering af Fruktträd och Bärbuskar

samt

Träd och Buskar för Lustträdgårdar
och Parker.

Till handledning för Landtmän och Allmoge

utgifwen

af

J. G. Wennström,

Föreläsare för Upsala Läns Trädskola.

Andra tillökta och öfversedda upplagan.

Upsala
Wahlström & C.

1859.

Wiederholung

III
Herausgeber

Verantwortlicher Herausgeber

Verlag
Leipzig

Verlag für Buch- und
Druckereibetriebe

Leipzig

Verlag für Buch- und
Druckereibetriebe

Leipzig

Verlag

Leipzig

Verlag

Verlag für Buch- und
Druckereibetriebe

Verlag für Buch- und
Druckereibetriebe

Verlag

Leipzig

Verlag

Verlag

Verlag für Buch- und
Druckereibetriebe

Leipzig

Upsala Län
Kongl.
Landthushållnings-Sällskap

tillignas

detta försöl

wördsammaft

af

Författaren.

Handwritten text, possibly a title or header, appearing as a faint stamp or bleed-through.

Handwritten text, possibly a name or author, appearing as a faint stamp or bleed-through.

Handwritten text, possibly a title or header, appearing as a faint stamp or bleed-through.

Handwritten text, possibly a name or author, appearing as a faint stamp or bleed-through.

Handwritten text, possibly a name or author, appearing as a faint stamp or bleed-through.

Handwritten text, possibly a name or author, appearing as a faint stamp or bleed-through.

Handwritten text, possibly a name or author, appearing as a faint stamp or bleed-through.

Handwritten text, possibly a name or author, appearing as a faint stamp or bleed-through.

Förord.

Att plantera träd torde vara en plikt, hwillken våra efterkommande hafwa rätt att fordra. Nyttan af våra fädrens planteringar borde mana oss att uppfylla den; wi borde icke låta forntidens planteringar åldras och förwinna med oss, utan att wärdas eller ersättas af andra; och då jordbruk och all annan industri i våra dagar fortgå med så raske steg, så borde äfwen trädplanteringen röna någon uppmuntran. Guru många fördelar och nöjen skulle icke landtmannen kunna bereda sig och sina efterkommande, om han på allt sätt sökte uppmuntra trädplanteringen, om han wid hwarje wigtigare tilldragelse af sitt lif till minne deraf planterade några träd, samt uppmuntrade sina barn att göra detsamma, så skulle wi snart kring våra bostäder få se en mängd af wackra planteringar, hwillka skulle skänka oss både nytta och trefnad. Mången tror att det fordras så lång tid, innan man får någon nytta af sina planteringar; men icke får man alltid för dagen skörda winsten af sitt arbete. Tiden går fort, snart framslyta några år, och man får nöjet att se sina planterade träd fruktbara och likt en arbetande familj, utan anspråk på kostsamt underhåll, bidra till inkomster och nöje; då träden äro med omsorg planterade så fordra de sedan icke mycket besvär, såwida man har walt sådana slag, som trifwas på den lokal man lemnat dem.

Upsala Läns Landthushållnings-Sällskap, som verkat så mycket godt för länet i både jordbruk och andra nyttiga näringsgrenar, har äfwen de senaste åren låtit anlägga en Trädskola, der flera tusende träd och buskar äro uppdragna och förädlade. Under loppet af året äro flera hundra goda fruktträd derifrån försålda. Allmänheten kan således hädanefter derifrån erhålla goda och för klimatet passande fruktträd och bärbuskar samt andra nyttiga träd och buskar för mycket billiga priser.

Med anledning af det anförda är det som författaren af dessa rader anser som en pligt att inför allmänheten lemna några enkla anvisningar om trädplantering och synnerligen fruktträds och bärbuskars plantering. Skulle några af mina landsmän kunna inhemta någon nytta häraf, så är min önskan uppfyllt derigenom, att jag i någon ringa mån funnat gagna ett älskadt fosterland.

Upsala i December 1858.

J. G. Wennström.

Kap. 1.

Allmänna reglor, som böra iakttagas wid trädplantering.

Första villkoret wid all plantering är, att de träd, som skola sättas, äro väl upptagna, de må vara tagna från trädskolan eller wildmarken, ty om träden äro wårds- löst och illa upptagna, så hjälper det föga att väl plantera dem. Derföre är det af yttersta wigt, att trädets rötter äro så väl bibehållna som möjligt. Skulle några rötter blifwit afflitna eller skadade, så är bäst att med en hwarf knif bortskära allt skadadt nedifrån uppåt, så att röta ej så lätt kan intränga i rötterna. Om planteringen företages på våren och i torr wäderlek, så måste man noga tillse, att rötterna icke på minsta sätt så torfa, utan är bäst att ösa sin jord på dem, tilldes man hinuer verkställa planteringen. Wid groparnas gräfning bör iakttagas, att de äro tillräckligt wida, så att trädets rötter må få fullkomligt rum utan att böjas eller wiskas så, att de komma dubbla. Störarna måste förut vara nedsatta i groparna, så att de wid nedsättningen icke må skada rötterna. Wid sjelfwa planteringen förfares sålunda, att sedan god matjord blifwit lagd i gropen till lagom höjd samt tilltrampad, så att gropen är högre på midten än wid kanterna, en person fattar trädets stam samt nedsätter det i gropen och passar det så, att det kommer att stå jemt wid sin stör. Sedan utbredas rötterna åt alla sidor, så att de ej korfa hwarandra eller ligga sammanpackade i knippor. Derefter tager den person, som biträder wid planteringen, en spade af den bredwid gropen liggande jorden, håller spadens i en något lutande ställning och med en skakande rörelse låter jorden rinnande nedfalla på rötterna, likasom då den kommer genom ett

fäll. Så snart groppen på detta sätt blifwit fylld, och hwarunder den person, som håller i stammen, drar sakta på trädet samt skakar det, så att jorden riktigt må nedrinna emellan rötterna; så tillpackas jorden omkring rötterna med foten, dock icke alltför hårdt, ty derigenom skulle trädets rötter komma att skadas. Nu fastbindes trädet wid sin stör, men så löst, att trädet efteråt må kunna sjunka tillika med jorden; man gör nu en grop omkring stammen samt wattnar, så att jorden måtte fåsta sig wid rötterna. På hösten behöfves blott en enda wattning, men fler planteringen på wägen, så måste wattningen så ofta förnyas, tills trädet kommit i liflig wäxt. Gela första sommaren måste man tillse, att de nyplanterade träden icke sakna nödig fuktighet i jorden, emedan detta till en wäsentlig del bestämmer på trädens framtida wärtlighet.

Kap. 2.

Om Fruktråds plantering.

Swär och en, som eger någon jord kring sin bostad, skulle säkert önska, att få några fruktträd planterade, af hwilka han kunde hafwa både nöje och nytta, om han wore förwissad att erhålla goda och hårdiga träd samt sedan kunde påräkna att få behålla dem fredade för äwrekän. Swad det förre widkommer, så bör länets allmoge numera kunna ur länets trädskola erhålla fullkomligt goda och pålitliga fruktträd passande för klimatet samt till ytterst billiga priser. Swad äwrekän widkommer, så torde det äfwen vara en onödig farhåga; om nemligen det kring hwarje bostad på landet bleswe några fruktträd planterade, så skulle man knappt få höra talas om några frukttölder samt äwrekän på träden; och ingen har så litet jord kring sin bostad att der icke finnes plats för några träd blott hägen för plantering en gång blifwit riktigt wäckt. De fördelar och den nytta landtmanen deraf har att påräkna torde här ej behöfwa omnämnas.

Kap. 3.

Om de särskilda fruktslagen.

Äppleträdet (*Pyrus malus*).

Äppleträdet wärer på hwilken jordmån som helst, men älskar företrädeswis en sandblandad lerjord, som är tillräckligt djup och fet. På torra sandbackar samt mycket lågländta ställen bör man ej plantera det. Halsstammiga träd torde med få undantag wara de som bäst passa för vårt klimat; de kunna planteras både i köksträdgården, på rabatterna kring qvarteren eller å färskilda platser. Kan man bereda dem något skydd mot nordliga windar, så är det så mycket bättre. Äfwen böra de ej planteras för tätt intill hwarandra, så att deras kronor i en framtid icke måtte tränga hwarandra, utan att de måtte kunna riktigt utwäxa samt sol och luft kunna verka på dem; 10 a 12 alnars afstånd torde wara lagom. Jag förbigår nu beskrifningen om fruktträds uppdragning af kärnor, förädling och wård tills de kunna utplanteras på sina bestämda platser, emedan jag förutsätter att hwarje landman hädanefter finner sin uträkning wid att köpa dem från trädskolorna, der de kunna erhållas till så billiga priser, samt äro wäl uppdragna och färdiga till utplantering. Sedan platserna äro utstakade, der träden skola stå samt groparna uppgrädda, hwilket bör ske en tid före planteringen, samt god matjord framsörd och groparna dermed till hälften fyllda, företages nu planteringen sålunda: att den person som planterar trädet först synar rötterna; om någon af dem skulle wara skafwen eller skadad, bortskäres det inifrån utåt, sedan nedsättes trädet wid sin stör; nu tillses noga att det kommer att stå hwarken för högt eller för lågt, utan att det kommer att stå lika djupt i jorden, som det stått förut. Rötterna utbredas samt den wid planteringen biträdande person påfyller jord, som i Kap. 1 nämnt är. Sedan trädet är planteradt samt bundet wid sin stör, wattnas det så att jorden måtte fästa sig wid rötterna; sker planteringen på wären måste wattningen förnyas, tills trädet kommit i frisk och liflig wäxt. Werkställes planteringen på hösten bör trädet ej

beskåras förr än på följande wår, så att röta ej måtte intränga i såren under wintern. — Som beskärningen är en wigtig sak för trädens framtida bestånd och utrymmet i detta lilla arbete icke medgifwer att derom gifwa en fullständig beskrifning, så är bäst att låta någon sakkunnig person förrätta den, ifall man icke är kunnig i saken, eller ock begär man upplysning wid Trädstolan, der träden äro köpta, huru med beskärningen skall förfaras.

Äpplesorterna.

Sär uppräfnas blott de allmännaste slagen, som wäl uthärda wårt klimat, samt för öfrigt äro goda och förträffliga sorter.

Sommarfrukt.

Hwita klara Astrakaner, röda Astrakaner, Rosengylling, hwit Gylling, röd Sommar-calwille, m. fl.

Höstfrukt.

Rosenhäger, Alexander-äpplen, Taffel-äpplen eller så kallade Paradis- eller Hampus-äpplen, röd Höst-calwille, hwit Höst-calwille, Non Such, Bullerhausen, Marx-Pepping m. m.

Winterfrukt.

Hwit Winter-calwille, Renetter af flera slag, Winter-Rambour, Winter-Bordsdorffer, dubbla Lök-äpplen, hwita och röda Duf-äpplen, Pepping af flera varieteter, Winterforeller m. m.

Päronträd (*Pyrus communis*).

Päronträdet fordrar ett skyddadt läge samt en djup något lerblandad jordmån, som icke är fuktig samt medelmättigt fet och icke alltför hård. — Om plantering m. m. gäller hwad ofwan sagts om Äppleträdet.

Sommarfrukt.

Sommar-bergamotter, Socker-päron, Sommar-bonchrétien, Kanel-päron, Augusti-päron, Franska Sast-päron m. fl.

Höstfrukt.

Beurre gris, Beurre blanc, Höst-bonchrétien, Paradis-päron, Taffel-päron, Strausburger-bergamotter, Kungspäron, Winter-bergamotter, Bouquet-päron, Winter-bonchrétien m. fl.

Blommonträdet (*Prunus domestica*).

Blommonträdet triffes i allmänhet på samma jordmån som äppleträdet, men tycker om rikligare kalkblandad jord samt i allmänhet mera högt läge och ishynerhet de sena sorterna fordra ett mera skyddadt läge.

Blommon-sorterna.

Reineclaude eller så kallade Renklar, gula Ägg-plommon, stora sena Ägg-plommon, gula Apricos-plommon, röda Apricos-plommon, röda Ägg-plommon, Damaschener-plommon, blå Verdigrön, röda Winplommon, Catharin-plommon, stora Swiskon-plommon m. fl.

Kirsbärsträdet (*Prunus avium et Cerasus*).

Kirsbärsträdet triffes bäst på stark sandblandad jordmån, ishynerhet de ordinära sura, som bäst af alla fruktträd triffas på den mest sandiga jordmån samt på höjder och stenbackar, men för de fina och sena sorterna bör man wälja ett skyddadt läge, ishynerhet mot de nordliga windarna.

Kirsbärsorter af Fogelbärsträdet eller de söta slagen.

Röda Bigaräer, mörkröda Bigaräer, gula Bigaräer, marmorerade dito, hwita Bigaräer eller hwita Spanska söta Maj-kirschen, Orange-kirschen, dubbla Glas-kirschen m. fl.

De sura Kirsbärslagen.

Tidiga Moreller, sena Moreller, dubbla Moreller, Leizauer-Moreller, Loth-kirschen, Oktober-kirschen m. fl.

Om Fruktbuskar.

Krusbärsbuskar (*Ribes Grossularia*).

Krusbärsbuskar i allmänhet fordra en fet och kraftfull jordmån, samt icke allt för torrt läge; de fordra mycket och kraftfull gödsel, såwida bären skola bibehålla sig i storlek samt hinna sin utveckling. Roggödsel är tyhinnerhet den lämpligaste. Swarje höst bör man lägga sådan omkring buskarna samt om wären nedmylla den försigtigt, så att rötterna icke skadas. Under torra somrar eller i lätt torr jord är det nyttigt att täcka jorden med halmig gödsel omkring buskarna, så att luftigheten måtte bibehålla sig kring rötterna. För att icke qwistarna måtte komma för nära jorden, uppfödjas de på så sätt, att man sätter 4 korta störrar omkring buskarna samt binder några ribbor wid störrarne, så att dessa ribbor uppbära qwistarna. Swarje år beskäras buskarna sålunda, att alla äldre qwistar borttagas samt de yngre och kraftigare qwarlemnas. Alla äldre qwistar, som wisa sig möjbelupna eller hafwa benägenhet att lägga sig till marken, böra utan undantag borttagas, så att busken alltid må bibehålla en wacker form, samt sol och luft obehindradt kunna åtkomma alla qwistarna, hwilket är af wigt för bärens rätta utveckling och mognad. Krskott å stickebärsbuskar få icke beskäras på topparna. De sednare åren hafwa stickebärsbuskarna börjat uppdragas i stamform, hwilket har det goda med sig, att buskarna få ett mera prydligt utseende samt lättare kunna användas på rabatter. Högre än 4 fot bör stammen likwäl ej wara, gunnars erhåller trädet ej något proportionelt utseende. Afwen bör kronan på dem wara glesare. Will man erhålla utmärkt stora stickebär, så borttages en del af blomknopparna. Antalet af stickebärsarter är ofantligt stort och förökas årligen. Ett godt stickebär skall hafwa tunnt skal och smaken wara söt och något kryddig. De stora stickebären äro ej alltid de bästa, ty de hafwa ibland tjockt skal och jur smal. Man indelar stickebären i sådana med huden och sådana med slät frukt. Widare efter deras färg i röda, gula, gröna och hwita och efter deras form i runda

och aflånga. De äro äfwen olika i afseende på mognads-tid. På de sednare åren hafwa en mängd nya sorter från England inkommit, som förtjena att odlas. Västa planteringstiden för krusbärsbuskar är hösten; men de kunna äfwen planteras på våren. Som plantering af träd är utförligt beskrifwen, så anser jag öfwerflödigt, att här vidare omnämna planteringen af dessa buskar, emedan den tillgår på likafätt, men är lättare verkställd.

Wimbärsbuskar (*Ribes rubrum et nigrum*).

Wimbärsbuskar fordra samma jordmån, som stickebärsbuskar; men fördraga något mera fuktighet samt kunna äfwen planteras i skuggigare läge. De fordra så wäl som krusbär en fet och kraftfull jordmån samt ofta förnyad gödsling. Planteringen företages helst på hösten, men kan äfwen ske om våren, då de likwäl hösten förut höra vara upptagna. Af dem äro stambuskar att föredraga för deras wackra form och prydliga utseende samt de i nyare tid uppdragna så kallade kruswimbär. De indelas i tvenne afdelningar nemligen: hwita, ljus- och mörkröda samt swarta och gröna.

Hallonbuskar (*Rubus idæus*).

Hallon-arterna i allmänhet fordra en lös, fet och drifwande jord, som ej beswäras af bottenfyra. I afseende till deras förträffliga hushållsnytta förtjena de att allmänt odlas. De kunna äfwen planteras såsom häckar, blott man ej låter dem wära för tätta, då skotten blifwa swaga samt gifwa mindre frukt. Bäst är om man kan inrätta ett Spalier för dem samt der utbreda skotten; de wära då både starkare och gifwa större och bättre frukt. De fordra äfwen wäl gödslad jord, som sällan kan blifwa för fet. Västa planteringstiden är våren; man utwälsjer då goda skott från förra året, som äfwen hafwa rikedom af rötter, affkär stammen på 1 a 1½ fot. Man planterar dem wanligen i rader 1 aln emellan plantorna samt 1½ a 2 alnar emellan raderna, då man will hafwa ett särskildt hallonland. Första året erhåller man sällan frukt, men de följande bära buskarna rikligt. Om under sommaren rotskott wisa sig, bortplockar man dem, med

undantag af 4 a 5 de starkaste och bästa, som man låter wära orörda. Följande år bortskäras alla de äldre skotten, som föregående åren burit frukt, och af de unga qwarlemnans de 4 a 5, som föregående året sparades. Har wärtligheten warit swag, så bibehålles endast 3 a 4. En half aln af skottens öfre ända bortskäres. Under hwarje sommar qwarlemnar man blott 4 a 5 starka skott wid hwarje stånd, hwilka följande wår skäras något tillbaka, och de som burit frukt borttagas, och så fortfäres hwarje år. Hwarje höst bör landet eller listen gödselas med wäl förmultnad kogödsel, om de skola bibehålla sin starka wärtlighet samt bären bli stora. Yngre än 6 a 8 år böra de ej bli stående på samma plats, utan böra de då upp- tagas samt omplanteras på en annan plats; i annat fall urarta de och bären bli små och dåliga. De röda Antwerpiska samt de hwita Nordamerikanska äro de sorter som företrädeswis förtjena att odlas.

Kap. 5.

Träd för Parker och Alleer.

Som detta lilla arbete endast har till systemål att i möjligaste forrhet afhandla om Trädplantering, så lemnas här endast en kort beskrifning på några af de allmän- naste trädslag, som företrädeswis böra odlas, dels såsom prydnad wid våra hofstäder och dels för det nyttiga wirke de lemna samt det skydd och den skugga de gifwa oss under den warma årstiden; icke heller upp- tagas några andra än de som äro hårdiga och lätt kunna erhållas.

Lönn (*Acer platanoides*).

Wäxer på all jordmån endast den ej är mager, hård och sur. Är ett bland de mest snabbt wäxande träd. Dess frön mogna alla år wanligen i Oktober och böra då ut- säas i lös och sandblandad jord med 1 tumsk betäckning, då de wanligen uppkomma påföljande wår. Då de stått på plantsängen i 2 år omplanteras de. Efter 4 a 5 år äro de wanligen så wärta, att de kunna planteras i alleer. Lönnen wäxer wild i Sverige ända upp till Angerman-

land, der den har sin nordligaste gräns. Trädet lemnar ett hårdt och waraktigt wirke. *Acer campestre*, Skånff lönn och flera utländska, såsom: *Acer saccharinum* (Sockerlönn); *A. rubrum tataricum* (Rysk lönn); *Pseudo-Platanus* (Tysk lönn eller Sycomor-lönn) m. fl. fortplantas alla genom frön.

Hästkastanier (*Aesculus Hippocastanum*).

Detta utmärkt wackra träd förtjenar att allmännare odlas än hittills skett. Det wäret nästan på all jordmån, men älskar företrädeswis en sandblandad jord och torrt läge samt skydd för kalla windar. Trädet wäret mycket fort; har utmärkt wackra blad samt hwita wälluktande blommor; fortplantas genom ollon, som mogna i Oktober och utläggas i sandblandad jord samt uppkomma påföljande wår. De lemnas i 3 år på plantsäng, sedan utplanteras de i Trädskola på vidare tillwärt. Som trädet har påkrot fordrar det djup jord.

Äwenbof (*Carpinus betulus*).

Wäret wild i Skåne och Småland och uthärdar wäl Stockholms klimat och torde äfwen omkring Upsala triffwas. Är ett utmärkt wackert träd. Frön mogna i Oktober, då de genast böra utsås. Plantorna uppkomma påföljande wår. Trädet fordrar en leraktig sandblandad jord och skyddadt läge.

Äst (*Fraxinus excelcior*)

wäret helst på sidländ mark, der likwäl syran ej blir quarstående. Är isynnerhet för sina blad och sin snabba wärt ett träd, som förtjenar planteras såsom prydnad wid hostäder samt har ett förträffligt wirke. Frön mogna i Oktober samt böra då utsås. Däl klimatet allt upp till Selsingland, der det torde hafwa sin nordliga gräns.

Gran (*Pinus Abies*).

Wår wanliga Gran horde mera allmänt begagnas till häckar kring trädgårdar samt till skydd för ömtåliga träd. I Botaniska trädgården wid Upsala synes huru wäl den

låter ansa sig och blir en prydnad, som håller sig oförändrad alla årstider. Vill man plantera granhäckar, så bör det företagas i Augusti månad. Man utväljer då från skogen små exemplar, samt upptager dem med hellklimp, och afpassar så, att de komma att stå på en nära likartad jordmån, som de uppvärt uti. De nedsättas nu med sin hela klimp samt wättnas wäl efter planteringen, hwarmed fortfares så länge wäderleken är warm och torlande. Ännu bättre är att så frön samt årligen omstola plantorna till dess de blifwa $\frac{1}{2}$ till 1 aln höga. De hafwa då så mycket nerfrötter, att de ej lida af omplanteringen, hwilket de wanligen annars göra. Flera finare Granarter finnas, som här ej i detta lilla arbete upptagas.

Ärkträdet (*Pinus Larix*)

förtjenar allmännare odlas. I Finland och Ryssland begagnas detta träd till skeppswirke. Äskar helst en lätt sandblandad jord. Frön, som mogna om wären i Mars månad, böra sås samma wår. Det wärer mycket fort, samt är föröfrigt en prydnad för parker. Wid större egendomar borde det odlas mera allmänt. Om frösädd årligen fortsattes skulle detta träd med tiden blifwa lika allmänt som wår wanliga Gran.

Poppel (*Populus*).

Af Poppelarterna uppräknas här blott några få, såsom: Balsampoppel (*Populus balsamifera*), Silfwerpoppel (*Populus nivea*), Pyramidpoppel (*Populus dilatata*), hwilken är den wackraste af poppelarterna i anseende till sin höga, resliga wårt samt sin pyramidlika form. Den wärer helst på högland sandblandad jord samt bör, om det finnes, få ett skyddadt läge. På södra sidan af slottet wid Upsala wärer den temmeligen bra, ehuru den der på höjden är utsatt för östliga windar. De första åren, medan träden äro unga, torde det wara rådligast att linda dem med haln under wintern. Föröklas bäst genom sticlångar samt afläggare. Wärer wild i Grekland.

Ek (*Quercus Robur*).

Eken borde mera allmännare hos oss planteras än

hittills skett. Den är ett bland våra prydligaste inhemska träd och borde icke saknas hos någon landtman. Den älskar en djup och fet lerjord. Ollonen mogna i Oktober, då de sjelfmant affalla, och böra samma höst nedläggas i lös jord 2 tum djupt. Plantorna uppkomma påföljande vår. Efter ett års förlopp omplanteras de med 12 tums mellanrum. De böra hwartannat år omplanteras, hwarwid påkroten hwarje gång bör affortas, så att trädet må bilda tillräckligt med nerfrötter. Med sådan behandling kunna de utplanteras wid 5 till 6 alns höjd utan att lida af omplanteringen. Att enligt naturens ordning nedlägga ollonet på den plats, der trädet framgent skall bli stående, torde likväl vara det enklaste och bästa sättet. Eken wärer wild i Sverige ända upp till Gesle, hwarest den har sin nordligaste gräns.

Bok (*Fagus sylvatica*).

Boken wärer allmänt wild i Sveriges sydliga landskap, der den blir större och prydligare en Eken i medlersta Sverige; den finnes planterad upptill Gesle och synes der ej lida af klimatet; borde allmännare börja odlas i Upland; den fordrar en lös och drifwande jordmån. Ollonen mogna i September eller i Oktober och böra utplanteras samma höst; plantorna uppkomma då wärligen under påföljande vår. Den så kallade Blodboken är ett wackert träd för sina blodröda blad och torde ej vara ömtålig för Uplands klimat. Fortplantas genom rotskott och afläggare.

Sibiriska Urträdet (*Robinia Caragana*)

är ett wackert och hårdigt träd, som begagnas dels som träd, men mest till häckar kring trädgårdar och planteringar. Det wärer owanligt fort samt är ej noga på jordmån. På sandblandad högländ mark triffwes det bäst. Frön mogna i Augusti och måste då genast samlas, emedan de annars falla ur skidorna. De böra utfås i Oktober, då plantorna uppkomma påföljande vår. Till häckar är denna trädart den som går fortast, endast den börjar klippas i tid, i annat fall blifwa häckarna icke tätta och wackra

Pilar (*Salices*).

Pilar passa bäst på sankta platser samt wid stränder och åbräddar. Gwitpil (*Salix alba*), Korgpil (*S. viminalis*), Röd wide (*S. rubra*), Daggpilen (*S. lanceolata*), jemte flera arter planteras lättast genom sättqwistar. Passa wäl till häckar och förtjena, serdeles de fistnämnde, att planteras för att om wårarne skaffa bien en tidig föda.

Benwed (*Euonymus Europæus*)

är ett mindre träd, som wärer wildt i Sveriges sydliga landskap. Emot hösten i Augusti och September blir det en werkelig prydnad för parker genom sina rosenröda femkantiga frukter. Det uthärdar klimatet omkring Upsala och finnes i Carolina-parken. Tyckes trifwas på lerhaltig jordmån. Förofas genom frön, som sås på hösten.

Fläder (*Sambucus nigra*).

Fläbern fordrar en sandblandad jordmån. Den röda Fläbern (*Sambucus racemosa*) är bland de mest fortwärande träd samt intager snart en stor plats och hör således ej saknas i en parkplantering och är en prydnad för sina stora hwita blommor och röda bär. Den swarta Fläbern är, som bekant, nyttig för sina blommor, som begagnas till fläderthé. Begge förofas lättast genom frön samt genom afläggare. Den swarta förekommer wild i födra och medlersta Sverige.

Rönn (*Sorbus Aucuparia*).

Rönnen är så allmänt bekant, att den ej torde behöwa någon beskriwning. Den är dock bland våra wackraste prydnadsträd, i anseende till sina wackra blad, sina hwita wälluktande blommor och sina röda bär, hwilka äro en werkelig höstprydnad. Bären sås på hösten samt uppkomma påföljande wår. Plantorna böra sedan omskolas. Wärer nästan på all jordmån. Wild öfwer allt i Sverige.

Drel (*Sorbus scandica*).

Dreln är äfwen ett träd, som förtjenar all uppmärksamhet såwäl för sina wackra blad som ock för sina ätliga

bär och sitt goda virke. Bären mogna i Oktober samt bära samma höst utfås. Plantorna uppkomma påföljande vår samt omskolas som trädplantor i allmänhet. Trädet älskar en högländ, sandblandad jordmån. Den Norska Dreln (*Sorbus Aria*) är mindre, men wädrare för sina prydliga blad, som på undre sidan äro silfverhwita. Wäxer wild wid hafstrakter i södra Sverige.

Iddegran (*Taxus baccata*).

Iddegranen är ett wädrert träd, som wäxer wild i Sveriges östra och westra skärgårdar. Det har platta nära hwarandra sittande barr. Trädet fordrar en lös och luftig jordmån samt skydd mot kalla windar och tidig wärme, fortplantas af frön.

Thuja occidentalis

är ett wädrert träd som liknar Cypress och bör rekommenderas att plantera på gräsvar. Det fordrar en lätt sandblandad jordmån; fortplantas genom frön, som sås om hösten. Wild i Norra Amerika.

Wanlig Lind (*Tilia Europæa*)

samt Holländsk Lind (*T. grandifolia*) äro bland de wädraste träd, som passa till alleer för deras wädra krona, som formera sig sjelf lik en sockertopp samt deras i alla affeenden wädra och prydliga wärt; triswas nästan på alla jordmåner, blott icke på alltför höga och torra backar. Sag förbigår här all beskrifning om fortplantningen, som föröfrigt sker både genom frön och afläggare. Den, som önskar af dessa träd erhålla en wädrer allé, gör bäst i att köpa dem från Trädskolorna. Den Swenska Linden wäxer i ångar och skogsmarker ända upp till Angermanland.

Alm (*Ulmus campestris*).

Detta träd bör odlas i stor skala för sitt wädra virke, som begagnas till möbler och är nästan lika wädrert som mahogny; wäxer nästan på all jordmån, men tål ej syra; fortplantas genom frön, som mogna i Juni, då de måste samlas samt förwaras på ett luftigt rum till hösten, då de utfås. Plantorna uppkomma påföljande vår. Efter

2 år omskolas de i trädskola, der de blifwa stående tills de uppnått behörig storlek, för att flyttas på sin bestämde plats. Flere wackra arter finnas, synnerligast pyramid-almen. För sin wackra form på bladen bör rekommenderas.

Då man planterar träd i alleer böra alla träd wara af samma art och lika höga till stammar och krona. Det torde icke alltid wara möjligt att få ett större antal träd af lika höjd; likwäl observeras, att de träd, som närmast ställas emot hwarandra äro lika stora, de lägsta träden planteras på den högsta platsen och de högsta på den lägsta; trädens kronor wändas så, att den wackraste sidan blifwer mest synlig; störarna wid hwilka träden bindas böra wara starka samt stadiga och sättas alla i samma linea med träden och wid alla träd på samma sida. Vid bindningen tillses att störarna ej komma att skafwa träden; basten med hwilka de bindas böra wara starka och wäl flätade; bäst är att linda en näfwer om stammen der bindningen sker, att barken ej måtte bli skafwen af bastet. Hwarje högre träd bör bindas med trenne band; qwistarne på träden måste wid planteringen något beskåras, men sjelfwa toppqwistarne måste man noga akta så widt möjligt är, ty att topphugga träden är alltid skadligt för deras framtida wärtlighet.

Kap. 6.

Buskar för parkplantering.

Af sådana finnas en oändlig mängd slag och sorter. Här upptagas endast några få arter, som äro en prydnad för parker samt besinnas hårdiga för vårt klimat.

Sibirisk mandelbuske (*Amygdalus nana*)

är tidigt på wåren fullsatt med wackra, ljusröda blommor; fortplantas genom rotskott. Wild i Sibirien.

Wanliga Berberisbusken (*Berberis vulgaris*)

förtjenar att odlas både som prydnad och nytta. Till häckar är den särdeles tjenlig för sina hwasä taggar och

blir dertill mycket tät, och som den växer fort är den särdeles att rekommendera. Växer mogna i Oktober och böra då utsås. Wild i Sverige allt nyptill Gesle, der den har sin nordligaste gräns.

Buxom (*Buxus sempervirens*)

har förr varit mycket begagnad till låga häckar kring blomsterrabatter och är prydlig för sin vackra grönska, som håller sig alla årstider. Utgår en lätt sandblandad svartmylla; fortplantas genom rotdelning. Wild i södra Europa samt westra Asien.

Blåsårter (*Colutea arborescens*).

Denna buske är utmärkt för sina uppblåsta fruktsidor. En art (*C. cruenta*) har pomeransfärgade, denna ljusgula blommor. Fordrar ett torrt läge, sandblandad jord; fortplantas genom frön. Wild i södra Tyskland.

Snöbårsbuske (*Symphoricarpus racemosus*)

är en wacker buskart, som förtjenar att odlas för sina snöhvita vackra bär, hvilka om hösten utgöra en verklig prydnad; den är ej ömtålig för klimatet, ej nogräknad på jordmån och fortplantas lätt både genom frön och afläggare. Wild i Södra Europa.

Cornus florida, *C. alba*, *C. sanguinea*, *C. mascula* m. fl.

äro vackra buskarter för parkplantering. Synnerligast är *C. sanguinea* utmärkt för sina röda qwistar. Växer på nästan all jordmån samt är ej noga på läge; fortplantas genom frö och afläggare. Wild i södra Europa.

Hagtorn (*Crataegus*).

Desse buskar torde hädanefter komma att intaga ett utmärkt rum; ty det torde blifwa dessa, hvaraf Sveriges gärdesgårdar i en icke alltför aflägsen framtid komma att bestå, och hwartill de förträffligt egna sig för sina hwasfa taggar, som göra dem som häckar ogenomträngliga. De

tyckas också triswas synnerligen fring Upsala på den der besintliga lerhaltiga jorden. Herr Professor Sundewall har omkring nuwarande Anatomisalen låtit plantera icke mindre än 8 olika arter, hwilka alla triswas förträffligt. Det finnes öfwer 20 olika arter af dem. Deras torde *C. coccinea*, *Oxyacantha*, *monogyna* och *splendens* bäst passa till häckar. *Cr. splendens* med dubbla blommor är en af de wackraste prydnadswärter, ehuru blomningstiden är kort. *Cr. nigra* antager trädform; wärer fort och är ett hårdt och starkt träd. Denna äfwen som *Cr. punctata* och några andra arter sakna taggar. Denna höst har en stor mängd Hagternsfrön blifwit sådda i länets trädskola och torde allmänheten snart derifrån kunna erhålla plantor i mängd. De förökas genom frön, som dock ofta icke uppkomma första året. *Cr. Oxyacantha* och *monogyna* finnas wilda öfwer allt i södra och medlersta Sverige allt upp till Roslagen och Upland; men torde triswas mycket nordligare.

Qwitten (*Cydonia vulgaris*).

I medlersta Sverige bildar denna endast en buske, men i sydligare länder bildar den ett mindre träd. Blad och blommor likna äppleträdets; älskar en lerhaltig jordmån; fortplantas genom frön. Wild i södra Europa.

Guldregn (*Cytisus*).

Af dessa äro många utmärkt wackra arter synnerligast *C. laburnum* för sina guldgula, stora, hängande blomklasar. Den är dock ömtålig hos oss och bör under wintern wäl täckas. *C. alpinus* är den, som bäst uthärdar klimatet, och är äfwen en utmärkt wacker buske samt en prydnad för planteringar. Wild i bergstrakter i England, Skottland samt Ungern.

Sibast (*Daphne mezereum*)

är en wacker buske, som blommar på bar qwist om wåren. Är så allmänt känd, att den ej fordrar någon beskrisning; älskar en något fuktig jordmån; fortplantas genom frön. Wild öfwer allt i skogar och skogsängar.

Liguster (*Ligustrum vulgare*)

är en buske, som förut mycket begagnats till häckar i trädgårdar; väres nästan på all jordmån; låter väl klippa sig till låga häckar; fortplantas genom sättqwistar och afläggare. Wild i hafstrakter i Bohuslän.

Rosentry (*Lonicera*).

Af dessa buskar hafwa wi en mängd arter, som nästan alla pryda sin plats. Bland dessa torde *L. caprifolium*, som begagnas till lössalar och har wälluktande blommor samt *L. Tatarica* med röda och hwita blommor böra rekommenderas. De wära nästan i all jordmån, men tåla ej syra; fortplantas genom frön och afläggare. Wilda i olika delar af Europa.

Fasanbuske (*Lycium barbarum*).

är en taggig tätgrenig buske med violetta blommor och långa hängande grenar, hwarföre den i espalter passar till lössalar o. dyl. I trädgårdar bör man ej plantera den i anseende till de fringtryppande rötterna; fortplantas bäst genom rotskott samt triswas på wanlig jordmån, icke allt för sur. Wild i södra Europa.

Mespel (*Mespilus*).

M. Canadensis, *M. Amelanchier* bilda smärre träd eller större buskar. De äro prydliga för sina wackra blad samt sina hwita, talrika blommor. Vären äro ätliga; fortplantas genom frön. Wild i S. Europa.

Tof (*Potentilla fructicosa*).

är en mindre buske med gula blommor, som fortfara nästan hela sommaren; fordrar lätt sandblandad svartmylla. Wild på Sland, der den kallas Slandstok.

Däkta Jasmin (*Philadelphus coronarius*).

Den wanliga Jasminen torde wara allmänt känd för sina starkt wälluktande blommor. Den med dubbla blommor är wackrare, men har mindre stark luft. *Philadelphus spe-*

ciosus tål vårt klimat ganska väl; den är troligen endast en konstant varietet af den förra, som utmärker sig för sina stora alldeles mjölkhvita blommor. Blommorna hafva ingen luft. De fordra en fet och kraftfull jordmån; blifwa särdeles stora och yfswiga samt behöfwa stort utrymme; förökas genom rotskott. Bild i södra Europa.

Sibiriska Äpplen (*Pyrus baccata*)

är ett träd, som uppnår mindre äppleträds storlek. Äpplena äro af firsbärs storlek; begagnas till insyltning; fortplantas genom kärnor. Bild i Sibirien. *P. Japonica*, med stora purpurröda blommor, blir blott buske hos oss och fordrar sandblandad jordmån samt skyddadt läge.

Gul Måbärsbuske (*Ribes aureum*).

En mycket wacker buskart, förtjenar att odlas för sina gula, wälluktande, i klasar sittande, tidigt på wären framkommande blommor. Det finnes varieteter med här af olika färger, gula, bruna och swarta, hvilka äro ättliga och duga till insyltning; fortplantas genom frön och rotskott. Bild i Norra Amerika. Tål väl klimatet wid Upsala och finnes nu tillgänglig i länets trädskola.

Röd Måbärsbuske (*Ribes sanguineum*).

En utmärkt skön buskart med röda, i klasar sittande blommor. Denna buske är en verklig blomsterprydnad; skada blott att den är ömtålig för vårt klimat. Den måste under wintern väl betäckas med halm eller granris; fordrar en lätt sandblandad jordmån och skyddadt läge; förökas genom rotskott. Bild i Norra Amerika.

Lukthallon (*Rubus odoratus*).

Denna hallonart förtjenar att odlas för sina stora, wälluktande blad samt wackra rosenröda blommor. Den fordrar en fet kraftfull jordmån. Blommar ofta in på sena hösten. Bild i Norra Amerika.

Buskspirea (*Spirea*).

Af dessa buskar finnes en myckenhet varieteter mer

och mindre vackra; triswas på högländ, sandblandad jord. Af dem torde *S. sorbifolia*, *S. hypericifolia* och *S. opulifolia* företrädeswis förtjena att odlas. *S. salicifolia* är så allmänt känd, att den ej torde fordra någon beskrifning. Bild i olika trakter af Europa.

Syren (*Syringa vulgaris*).

Den wanliga syrenen är så allmänt känd, att en beskrifning om den torde vara öfverflödig. Wackrast af syren=arterna torde Chinesiska Syrenen (*S. Chinensis*) wara i anseende till sina stora, utmärkt vackra blomklasar samt blommornas vackra färg; triswes på nästan all jordmån, men älskar helst skyddadt läge; fortplantas genom frön och rotskott. Wild i China.

Snöbolls- eller Olwon-busken (*Viburnum Opulus*).

Denna buskart förtjenar all uppmärksamhet, synnerligast den dubbelblommande, som är en verklig prydnadswärt. Blommar i Juni med utmärkt vackra hwita, flotrunda blomklasar och kallas dertfore snöbollsbuske. Den älskar en lerblandad svartmylla, något fuktigt läge samt triswes ej gerna på torra backar; är lätt att fortplanta genom afläggare. Den enkla snöbollsbusken wärer wild i alla våra skogsängar allt upp till Helsingland, der den har sin nordligaste gräns.

Amerikansk Winranka (*Ampelopsis hederacea*)

är en utmärkt rankwärt, tjenlig till lössalar och till beklädnad af wäggar, murar och staket i anseende till sina stora vackra femfingrade blad. Den är afwen hårdig för klimatet; fortplantas lätt genom afläggare och sättqwistar samt frön. Wild i Norra Amerika.

Kap. 7.

Törnrosbuskar.

Ibland blomsterbuskar, som i främsta rummet förtjena att odlas, torde törnrosbusken ega företräde framför alla

andra, och troligen finnes ej någon blomsterwän, som icke önskar att deraf ega några exemplar wid sin bostad eller i sin trädgård. Deras stora praktfulla och wälluktande blommor berättiga dem att intaga förnämsta rummet i en blomsterträdgård; och så har törnrosen sedan århundraden tillbaka bibehållit sitt värde och kommer ej genom modets nycker att undanträngas af andra och nyare blomsterwårter, hwarföre jag i slutet af detta arbete will egna den några ord.

Törnros-arterna wära så wäl på ler- som på sandjord; dock torde en djup, fet, lerblandad svartmylla för dem wära den tjenligaste. På mycket mager och hård lera bortfrysas de ofta under wintern. Orsaken dertill torde wära, att skotten der sällan hinna stadga sig under wära korta somrar. Nådligast torde också wära att under wintern betäcka dem med granvis, hwilket ej bör borttagas, förr än de starkaste frostnätterna äro förbi. De skott, som då möjligen hafwa lidit af kölden och hafwa ett svartbrunt utseende, bortskäras, likasom de flesta arter fordra stark beskärning, synnerligen de som odlas i krukor. Som hwarje blomsterwän numera kan erhålla dem i alla handelsträdgårdar och trädskolor, så förbigås här beskrifningen på deras uppdragning och förädling samt deras behandling tills de blifwa blombara. Wid deras plantering bör man tillse, att de få en fet samt djupt gräfd och wäl tillredd jord, emedan deras framtida bestånd hufwudsakligast derpå beror. En stor del af törnrosorna kunna förädlas genom frösådd; derigenom erhålles en mängd nya varieteter. Här uppräknas endast några af de allmänaste och kända sorten, hwilka säkrast uthärda wårt klimat.

Rosa muscosa fl. pl. rubro.

Röda mosrosen är utmärkt skön för sitt moslika ludd på blomfodret samt fina wälbildade blommor, och är den tillika särdeles hårdig för klimatet.

Rosa muscosa fl. pl. albo.

Swita mosrosen är utmärkt skön, men fordrar skyddadt läge samt god betäckning.

Rosa muscosa cristata gallica

är den aldra skönaste af rosarter för sitt tredelade blomfoder samt sina utmärkta välbildade blommor. Bör väl betäckas under vintern.

Öfverutom dessa uppräknas af mosrosarterna följande varieteter:

Alba plena nova.*	Minima.†
Carnea.*	Oscar Foulard.*
Alice.†	Princesse Adélaide.†
Celina.†	Unica alba.*
Coccinea.†	Zoë.†
Ferruginea nova.†	Nuits d'Young† m. fl.
Minor.†	

Af Centifolia-varieteterna må anföras följande:

Adèle Sénange.†	Minor.†
Agathé.†	Odeur.*
Bullata.†	Pompon à fleur.*
Carmoisina.†	Rachel.†
Carnea.*	Regina.†
Caryophyllea.†	Rufescens.†
Georgienne.*	Speciosa.†
Glauca.*	Spectabilis.†
Le grand Bercam.*	Tenella.†
Laxa.*	Tricolor.*
Lyderie.*	Triumph de Braband.†
Maxima.†	Willmorin transparent.†
Melanie Valdor.*	Wellington.†

Af Hybrid-arterna upptagas följande:

Adelmone.†	Georg IV.†
Adsyre.†	La Marie.†
Alphonse.†	Las Casas.†
Aurora.*	Prince Frédéric.*
Belle nouvelle.†	Miralba.†
Berlèse.†	Maubach.†
Charles Duval.†	Rossii.†
Général Thiars.†	Superba.†

Anm. De med kors betecknade äro röda; de med stjärna betecknade äro hvita eller flerfärgade.

Suscaniette,* Valerie.*
 Titus.† Victor Hugo † m. fl.

Ursula.*

Åf Remontant-hybriderna vilja vi blott anföra följande sorter:

Adèle Mauget.†	Armide.†
Auguste.†	Newton.†
Augustine.†	Palmyre.†
Beranger.†	Pius IX.†
Caroline.*	Queen Victoria.*
Celline.*	Reine Victoria.†
Clementine Duval.†	Sydonie.†
Gloire de France.†	Souvenir de la reine des Belges.†
Julie Dupont.†	Triumphe.†
Lady Alice.†	Vicomtesse.†
Louis Bonaparte.†	William Jess † m. fl.
Mademoiselle Gilbon.†	
Merè de St. Louis.*	

Gula Törn-Rosor (*Rosa lutea*).

Åf dessa torde *R. Persica* fl. pl. förtjena främsta rummet för dejs dubbla, wadra blommor samt sin hårdighet för klimatet. År ej noga på jordmån samt fordrar sällan betäckning, hör ej mycket befräas.

R. sulphurea pl. utbildar sällan fina blommor hos oss. Den enkla gula törnrosen är så allmänt bekant, att den ej torde här behöfwa mera än omnämnas.

Printed by ...

Pris 25 öre.